
UDK 070(497.1=163.42)"1918/1941"

Pregledni članak

Primljeno: 6. VI. 2007.

Božo GOLUŽA

Filozofski fakultet u Mostaru

HRVATSKA PERIODIKA U VRIJEME MONARHISTIČKE JUGOSLAVIJE

Sažetak

U članku je iznesen kratak pregled društvenih prilika u monarhističkoj Jugoslaviji (1918.-1941.), s posebnim osvrtom na situaciju u medijskom prostoru u Bosni i Hercegovini. Nameće se zaključak da ustavom proklamirane slobode općenito nisu zaživjele u praksi. Kako svako nedemokratsko društvo najprije udari na medije, tako je bilo i u toj državi. Listovi koji nisu bili režimu po volji praćeni su budnim okom cenzora, a nerijetko su i ugašeni. Najveći dio prostora, uostalom to mu je i svrha, ovaj članak posvećuje pregledu hrvatskoga i katoličkoga tiska u prvoj Jugoslaviji. Već letimičnim pogledom upada u oči prilično velik broj (69) tih glasila. Ali pozornu čitatelju ne će promaknuti činjenica da su mnogi od tih listova veoma kratko bili aktivni. Uz državni pritisak na medije, razlozi njihove kratkovječnosti često su bili financijske i kadrovske naravi.

Ključne riječi: list, tisak, politički, informativni, hrvatski, katolički, vjerski.

Umjesto uvoda

Kako je Bosna i Hercegovina zbog višestoljetne turske okupacije u svemu uvelike zaostajala za zapadnom Europom, tako je i kultura općenito, pa onda i novinstvo na ovom prostoru, bila daleko od onoga što je na tom polju imala većina zapadnoeuropskih zemalja. Poslije prestanka

turske i dolaskom austrougarske okupacije stanje se donekle promijenilo, ali ni izdaleka kako bi se moglo očekivati. Naime, i sama je Austrija u izdavaštvu zaostajala za nekim drugim europskim zemljama. Tako godine 1882. Austrija ima i do pet puta manje katoličkih tiskovina negoli Njemačka. Sve je to utjecalo na činjenicu da je tisak u BiH i za vrijeme Austrougarske ostao na prilično nisku stupnju, a stanje se nije odveć popravilo ni u vrijeme monarhističke Jugoslavije.¹

Smatramo vrijednim u uvodu donijeti 13. članak tzv. Vidovdanskoga ustava koji je proglašen na Vidovdan po Julijanskom kalendaru 28. lipnja 1921.:

Štampa je slobodna.

Ne može se ustanoviti nikakva preventivna mera koja sprečava izlaženje, prodaju ili rasturanje spisa i novina. Cenzura se može ustanoviti samo za vreme rata ili mobilizacije i to za stvari zakonom unapred predviđene. Zabranjuje se rasturanje i prodavanje novina ili štampanih spisa, koji sadrže: uvredu Vladaoca ili članova Kraljevskog Doma, stranih državnih poglavara, Narodne Skupštine, neposredno pozivanje građana da silom menjaju Ustav ili zemaljske zakone, ili sadrže tešku povredu javnoga morala. Ali u tim slučajevima, vlast je dužna za 24 časa po izvršenju zabrane sprovesti delo sudu, a ovaj je dužan takođe za 24 časa osnažiti ili poništiti zabranu. U protivnom slučaju smatra se, da je zabrana dignuta. Redovni sudovi odlučuju o naknadi štete nezavisno od sudske odluke o poništenju zabrane.

Za krivice štampom učinjene odgovaraju: pisac, urednik, štampar, izdavač i rasturač. Naročitim zakonom o štampi odrediće se, kad će i u kojim slučajevima koje od napred pobrojanih lica i na koji način odgovarati za krivice štampom učinjene. Sve krivice štampom učinjene sudiće redovni sudovi.²

Kako se iz ustavnoga članka vidi, tisak je u monarhističkoj Jugoslaviji deklarativno bio slobodan. Međutim, već u ovoj ustavnoj odredbi može se jasno naslutiti da je bilo vrlo lako doći na udar državnih organa gonjenja jer se u ovom zakonu više govori o tomu kako će biti sankcionirani

1 Usp. Ivica PULJIĆ, "Kroz povijest katoličkog tiska u Bosni i Hercegovini", *Stoljeće Vrhbosne, 1887-1987*, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1996., str. 11.

2 *Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Državna štamparija, Beograd, 1921., član 13.

oni koji budu eventualno prekršili zakon negoli o tomu što je zadaća i koja je uloga tiska u društvu.

Publikacije obrađene u ovome radu poredane su po vremenu nastanka, a ako su nastale iste godine, onda unutar te godine abecednim redom. Jedan dio njih nastao je još za vrijeme austrougarske okupacije pa su nastavile izlaziti i u monarhističkoj Jugoslaviji, a druge su nastale i djelovale u vremenskom okviru te države. Dio tiskovina koje ovdje donosimo nisu imale isključivo hrvatski karakter, nego su bile općedruštvene, ali su im barem vlasnici ili urednici bili Hrvati. Za te listove dopuštamo da ih smatraju svojim i drugi narodi koji su imali udjela u njihovoj izradbi.

Pregled publikacija

Vrhbosna

Podnaslov joj je bio *Katoličkoj prosvjeti* (1887.-1931.), zatim *Svećenička revija* (1932.-1937.) te *Katoličkoj akciji* (1937.-1945.). Izdavač je najprije bio Vrhbosanski kaptol (1887.-1931.), a onda akademija “Regina apostolorum” (Kraljica apostola) (1932.-1945.).³ Urednici su naizmjenice bili Juraj Pušek (1887.), dr. Andrija Jagatić, kanonik (1887.-1896.), dr. Ivan Ev. Šarić (1896.-1908.),⁴ dr. Ivan Dujmušić (1908.-1913.), dr. Antun Buljan (1913.-1915.), dr. Marko Alaupović (1918.-1931.), dr. Đuro Gračanin (1933.-1937.), dr. Ante Livajušić (1937.-1945.).⁵ Izlazila je jedanput mjesečno ili dva puta mjesečno od 1887. do 1945. godine.⁶ *Vrhbosna* je nastavak lista *Srce Isusovo* koji je kao službeno glasilo Vrhbosanske nadbiskupije izlazio od 1882. do 1886. godine. List je ostao vjeran proklamiranom načelu:

3 Akademiju je osnovao vrhbosanski nadbiskup dr. Ivan Šarić 1932. kao katoličku kuću dobrog tiska stavivši joj u zadatak da uz *Vrhbosnu* izdaje također *Katolički svijet* i *Katolički tjednik*. (Usp. Mato ZOVKIĆ, “Izdavač i urednici ‘Vrhbosne’ od 1887. do 1945. godine”, *Stoljeće Vrhbosne, 1887-1987*, str. 33.)

4 Usp. Tomo VUKŠIĆ, “Nadbiskup Ivan Šarić kao suradnik i urednik Vrhbosne”, *Ivan Šarić, vrhbosanski nadbiskup*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2007., str. 179-240.

5 Usp. M. ZOVKIĆ, *nav. dj.*, str. 39-64.

6 Pejanović ovdje pogrješno navodi da je *Vrhbosna* izlazila do 1941. godine (Đorđe PEJANOVIĆ, *Štampa Bosne i Hercegovine, 1850-1941*, ćiril., Svjetlost, Sarajevo, 1949., str. 51).

*Instaurare omnia in Christo.*⁷ *Vrhbosna* pripada rijetkim listovima koji su bez prekida izlazili i održali se više od 50 godina, što je u tadašnjim prilikama “predstavljalo začuđujuću postojanost, nedostižnu za druge bosanskohercegovačke listove (izuzevši jedino ‘Glasnik Zemaljskog muzeja’)”⁸

Kršćanska obitelj

Nosila je podnaslov *Poučni i zabavni list za hrvatski katolički puk*. Izdavali su je profesori Franjevačkoga bogoslovnog sjemeništa u Mostaru. Uređivali su je naizmjenice profesori bogoslovije: fra Radoslav Glavaš, st. (1900.-1904.), fra David Nevistić (1905.), fra Skender Musić (1906.-1909.), fra Ante Majić (1910.-1914.), dr. fra Ante Jelavić (1914.-1920.).⁹ Tiskana je u Mostaru u Hrvatskoj dioničkoj tiskari, a izlazila je jedanput mjesečno od 1900. do 1920. godine.¹⁰ To prvo razdoblje izlaženja obično se naziva “starija *Kršćanska obitelj*”. Ponovno pokretanje ovoga lista uslijedilo je 1938., a izlazio je do 1944. godine.¹¹ Taj period izlaženja autori zovu “mlađa *Kršćanska obitelj*”.¹² U tom razdoblju imala je podnaslov: *Za vjerski odgoj i prosvjetu hrvatskog katoličkog naroda*, a urednikom joj je bio dr. fra Vendelin Vasilj.

7 Anto Slavko KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike u Bosni i Hercegovini do 1976.”, *Nova et vetera*, 27, Sarajevo, 1977., str. 178-180.

8 Todor KRUŠEVAC, *Bosansko-hercegovački listovi u XIX veku*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978., str. 144.

9 Usp. Draženko TOMIĆ, “Kršćanska obitelj. Prikaz, mudroslovice, događajnica, I.”, *Franjevačka knjižnica i arhiv u Mostaru*, Mostar, 2001., str. 26-32.

10 Kruševac i Puljić netočno navode da je “prvo izlaženje” *Kršćanske obitelji* prestalo 1918. godine (T. KRUŠEVAC, *nav. dj.*, str. 158; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 18).

11 U nekih autora možemo naći i pogrešno navođenje godine prestanka izlaženja ovoga lista. Tako Štitić – Dizdar navode da je *Kršćanska obitelj* prestala izlaziti 1901. godine (Usp. Lina ŠTITIĆ – Hamid DIZDAR [sastavili], *Bibliografija knjiga i periodičnih izdanja štampanih u Hercegovini [1873-1941]*, Mostar, 1958., str. 124.) Očito je ovdje došlo do tiskarske pogreške, misleći na 1941. godinu. Bez obzira što oni obrađuju stanje do 1941. godine, podatak nije točan.

12 Usp. D. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 9-61.

Bosansko-hercegovački težak

Glasilo Centralnoga pčelarskog društva i podružnica u Bosni i Hercegovini. Izdanje i naklada Centralnoga pčelarskog društva u Sarajevu. Odgovorni urednici: Ljubomir Stjepanović i dr. Josip Andrić. Tiskano je u Sarajevu mjesečno jedanput. Izlazilo je 1902.-1915. i od 1920.-1923. godine.¹³

Učiteljska zora

Imao je podnaslov *List za narodno školstvo*. Glasilo Saveza učiteljskih društava Bosne i Hercegovine. List je bio namijenjen učiteljima i školstvu općenito. Vlasnik je bilo Učiteljsko društvo narodnih osnovnih škola okružja mostarskog. Urednici naizmjenice: Stjepko Ilijić i Ante Jukić. Glasilo je tiskano u Hrvatskoj dioničkoj tiskari u Mostaru od 1905. do kraja 1910., a u Sarajevo je list prenesen 1911. gdje je izlazio do 1921. godine, mjesečno jedanput.¹⁴

Glasnik sv. Ante Padovanskog

Imao je podnaslov *Vjerski mjesečnik za hrvatski katolički puk*. Ovaj se podnaslov pojavljivao u više varijacija.¹⁵ Izdavač: Starješinstvo Bosne Srebrene. List je izlazio mjesečno u Visokom (1906.-1908.) i Sarajevu (1908.-1945.).¹⁶ Uređivali su ga naizmjenice: fra Anđeo Bašić, fra Leonard Čuturić, fra Miron Kozinović i fra Eugen Matić, fra Nedjeljko Dugonjić-Vrhovčić, fra Marijan Jakovljević, fra Arkandeo Grgić, fra Vitomir Jeličić, dr. fra Eduard Žilić, fra Stanko Vujica, fra Bono Šapina i fra Vjekoslav Zirdum. Od 1910. godine imao je dodatak "Ljiljan sv. Ante".¹⁷

13 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 56.

14 L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 124; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 58.

15 Usp. A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne srebrene. Prilog povijesti hrvatske književnosti i kulture*, Svjetlost – Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine – Franjevački provincijalat "Bosne srebrene", Sarajevo, 1991., str. 418 s.

16 Pejanović pogrešno navodi da je ovaj list izlazio do 1941. godine (Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 59 s.).

17 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 186 s.; A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne Srebrene...*, str. 418 s.

Hrvatski branik

Iste godine kad je zabranjen list *Hrvatski dnevnik*,¹⁸ koji je izlazio od 1906. do 1918. godine, počeo je kao njegov nastavak izlaziti *Hrvatski branik*, koji se također vrlo brzo ugasio.¹⁹

Cvijet

List za pouku i zabavu. Izdavali su ga đaci Franjevačke klasične gimnazije u Visokom od 1907. do početka Prvoga svjetskog rata te od 1925. do 1945. godine. Prvi urednik bio mu je fra Kazimir Ivić. Najprije je izlazio u jednom primjerku pisan krasopisom, a poslije šapirografom. Od 1925. do 1945. godine list je izlazio redovito dva puta tijekom školske godine.²⁰

Napredak

Glasilo Hrvatskoga kulturnog društva "Napredak" u Sarajevu. Vlasnik i izdavač: Hrvatsko kulturno društvo "Napredak". Uređivalo uredništvo (u posljednje vrijeme Ilija Brđanović i Ante Martinović). Izlazilo u Sarajevu mjesečno jedanput s prekidima: 1907.-1914.; 1921.-1922. i 1926.-1941. godine.²¹

Hrvatski narodni kalendar

Vlasnik i izdavač: Hrvatsko kulturno društvo "Napredak". Izlazio u Sarajevu godišnje od 1908. do 1947. godine.²²

18 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 60 s.; A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 188.

19 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 190; usp. *Grad na Gori. Almanah bogoslovskog zbora "Stadler" (1896-1926)*, Sarajevo, 1926., str. 28.

20 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 185 s. Pejanović pogriješno navodi da je list izlazilo od 1920. do 1941. godine.

21 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 61 s.

22 Usp. *Vjesnik*, Zagreb, 10.-11. 3. 2007., str. 27.

Mladost

Srednjoškolski literarno-zabavni list. Izdavala ga je periodično rukopisom Organizacija srednjoškolske katoličke omladine "Radikal" u Mostaru od 1908. do 1910. te od 1917. do 1921. godine.²³

Travničko smilje

Literarno-poučni đački list. Nekadašnji list *Travanjsko smilje* koji je izlazio od 1908. do 1913. godine. Poslije Prvoga svjetskog rata mijenja ime u *Travničko smilje* i izlazi od 1918. do 1934. Bio je glasilo učenika gimnazije u Travniku.²⁴ Neko vrijeme urednik mu je bio Ivan Tomas, kasnije svećenik Mostarsko-duvanjske biskupije.²⁵

Ruža

List za zabavu i pouku. Izdavala ga je Organizacija katoličke bogoslovske mladeži "Polet" u Mostaru. Izlazio je i prije Prvoga svjetskog rata od 1909. do 1913., a onda je ponovno pokrenut 1928. i izlazio je do 1934. godine. U listu su objavljivani prozni sastavi, pjesme, feljtoni, vijesti te prikazi knjiga.²⁶

Naša misao

Poučno-religiozni list. Izdavali su ga i uređivali franjevci s dopuštanjem crkvene vlasti. Sarajevo – Visoko, izlazio je mjesečno dva puta od 1914. do 1919. godine.²⁷ Odgovorni urednik bio je dr. fra Augustin Čičić. Ovaj je list izrastao iz *Glasnika bosanskih i hercegovačkih franjevaca*, (1887.-1888.) koji je više puta mijenjao ime. Nakon toga prvog naslova slijede naslovi: *Glasnik jugoslavenskih franjevaca*, (1888.-1894.); *Franje-*

23 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 188; usp. *Grad na Gori...*, str. 119.

24 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 190.

25 Usp. RATKO PERIĆ, "De viris illustribus Vrhbosanske bogoslovije", *Vrhbosanska katolička bogoslovija 1890-1990.*, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo – Bol, 1993., str. 337.

26 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 188.

27 I ovdje Pejanović pogješno stavlja da je ovaj list izlazio do 1922. godine (Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 77).

vački glasnik, (1895.-1901.); *Serafinski perivoj*, (1902.-1913.); *Naša misao*, (1914.-1919.); *Franjevački vijesnik*, (1927.-1941.).²⁸

Glasnik biskupije banjalučke

Službeni list biskupije u Banjoj Luci. Izlazio je najprije godišnje, a onda polugodišnje, od 1918. godine do kraja Drugoga svjetskog rata.²⁹

Jugoslavenski list

Podnaslov: *Nezavisni hrvatski list – Demokratsko-liberalno glasilo* (od 1923. godine nema toga podnaslova). Političko-informativni list. Vlasnik: konzorcij “Jugoslavenskog lista” (Ivan Peserle, Antonije i Ivo Stražičić). Glavni i odgovorni urednik: Ivan Peserle. Poslije smrti Peserlea (srpanj 1932.) direktor i odgovorni urednik jest Ivo Stražičić. Od prve polovice 1937. godine odgovorni je urednik Ljudevit Čermak. Izlazio je u Sarajevu svakoga dana osim ponedjeljka i dana nakon praznika. Počeo je izlaziti 23. studenoga 1918., a prestao 12. travnja 1941. Nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske nastavio je izlaženje s nazivom *Sarajevski list*, a poslije *Hrvatski Sarajevski list*. Prestao je izlaziti 9. svibnja 1941.³⁰

Jugoslavija

List je imao podnaslov *Glasilo Hrvata za politiku i gospodarstvo*. Osnovao ga je nadbiskup Šarić.³¹ Vlasnik konzorcij “Jugoslavija”, urednik dr. Zvonko Šprajcer. List je izlazio u Sarajevu kao dnevnik od kraja studenoga 1918. do kraja prosinca 1920.³²

28 Usp. A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne Srebrene...*, str. 417; T. KRUŠEVAC, *nav. dj.*, str. 145-148.

29 Usp. A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 190, 199 s.; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 115; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 23. Kovačić kaže da je izlazio i za vrijeme rata 1941.-1945. godine, a poslije Druga svjetskog rata s naslovom *Službeni vjesnik Banjalučke biskupije*. Pejanović stavlja da je izlazio 1928.-1941., što je očito tiskarska pogreška umjesto 1918. stoji 1928. godina.

30 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 80.

31 Usp. *Spomenica vrhbosanska, 1882.-1932.*, Sarajevo, 1932. str. 163.

32 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 79.

Narodna sloboda

Glasilo Hrvatske pučke stranke za Hercegovinu. Urednici Ivo Franje Knaflić, Marijan Hrkać i dr. fra Dominik Mandić. Izlazila dva puta tjedno, ito 1918.–1919. redovito, a neredovito za vrijeme izbora 1923., 1925. i 1927., a od 1927. do 1932. godine opet redovito. Tisak: Hrvatska tiskara u Mostaru.³³

Bosilje

Literarno-zabavni list učiteljskih pripravnica Zavoda sv. Josipa u Sarajevu. Uređivala ga je Katica Višović i ostale. Tiskan je u Štampariji Bosanske pošte u Sarajevu periodično 1919.-1920. godine. Ispod naslova stajalo je “Istina i ljubav narodu našem”.³⁴

Hrvatska obnova

Političko-informativni list. Glasilo Hrvata demokrata u Bosni i Hercegovini. Uređuje uredništvo. Sarajevo, jednom tjedno. Izlazila 1919.-1920. godine.³⁵

Hrvatska sloga

Političko-informativni list. Glasilo Hrvatske težačke stranke. Vlasnik i izdavač Hrvatska težačka stranka. Uređuje uredništvo (dr. R. Smoljan, dr. Juraj Šutej i profesor Odić). Od 3. svibnja do 14. kolovoza 1923. izlazila je kao izvanstranački hrvatski list za politiku, prosvjetu i gospodarstvo i nosila podnaslov: *Informativan hrvatski list za politiku, prosvjetu i narodno gospodarstvo*. Taj broj (3. svibnja 1923.) bilježi se kao prvi broj prve godine. Vlasnik i izdavač “Hrvatska sloga”. Sarajevo, dnevnik. Prvi broj 1. listopada 1919., posljednji 14. kolovoza 1923.³⁶

33 L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 125; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 80 s.

34 A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 191; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 85.

35 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 82.

36 *Isto*, str. 84.

Novi život

Podnaslov: *Hrvatski nedjeljni list za politiku, prosvjetu i gospodarstvo*. Glasilo Hrvatske narodne zajednice. Odgovorni urednik Husejin Šigić. Banja Luka, jednom tjedno. Počeo izlaziti 1. veljače 1919., a prestao 29. studenoga 1919.³⁷

Život

Uredništvo i uprava: Katoličko sjemenište u Sarajevu. Urednik Miroslav Vanino. Izlazio je u Sarajevu školske godine 1919./1920., a poslije toga nastavio je izlaziti u Zagrebu.³⁸

Palangar

Ozbiljno-šaljivi ili slatko-gorki list. Izlazi kad se što uhvati na udicu. Vlasnik Redakcijski odbor. Tisak Hrvatska dionička tiskara u Mostaru. Izlazio u Mostaru 1919.-1920. Od 1921. do 1922. godine spojio se s *Osom* pa je izlazio u Sarajevu kao *Palangar – Osa*. Izlazio je kao tjednik. List je ponovno pokrenut i izlazio je u Mostaru 1924.-1925. godine s imenom *Novi palangar*.³⁹ Kao urednici potpisivani su ljudi koji nisu imali veze s uređivanjem lista. Uredništvo bi ponešto platilo nekome da ga stavi za urednika, policija bi toga uhitila i vidjevši da on nije stvarni urednik, pustila bi ga nakon nekoliko dana.

Hrvatski težak

Novine Hrvatske težačke stranke u Mostaru. Odgovorni urednik Josip Merdžo Mijatov. List je tiskan u Hrvatskoj dioničkoj tiskari, a izlazio je kao tjednik od 1920. do 1921. godine.⁴⁰

37 *Isto*, str. 82.

38 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 85. Kovačić pogrješno navodi da je ovaj list u Sarajevu izlazio do 1922. godine i da je nosio podnaslov *Katolički omladinski list za unutarnju kulturu* (A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 191). Međutim, u vrijeme njegova izlaženja u Sarajevu nije imao nikakva podnaslova.

39 U navođenju vremena trajanja izlaženja ponekad se razlikuju Štitić – Dizdar od Pejanovića. Budući da je do nekih publikacija gotovo nemoguće doći, ne može se ni provjeriti što je istinito. (Usp. L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 125 s.; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 81 s, 93, 101.)

40 L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 125.

Putokaz

Imao je podnaslov: *Riječ našim pitomcima*. Izlazio je godišnje u šest brojeva. Vlasnik mu je bilo Sirotište sv. Bernarda “Marija Zvijezda” u Delibašinom Selu kod Banje Luke. Urednik mu je bio Marijan Soče, učitelj sirotišta. Izlazio je od 1920. do 1928. godine.⁴¹

Hrvatske pučke novine

Glasilo Hrvatske pučke stranke u Bosni i Hercegovini. Političko-informativni list. Vlasnik Hrvatska pučka stranka. Odgovorni urednici naizmjenice Janko Šimrak i Ilija Gavrić. Novine su izlazile u Sarajevu kao tjednik od 1921. do 1923. godine.⁴²

Mali žurnal

Političko-informativni list. Uz *Satir*, kao njegov sastavni dio, izlazio od 11. prosinca 1921. do 10. lipnja 1923. Vlasnik konzorcij *Jugoslavensko-ga lista*. Glavni i odgovorni urednik Ivo Stražičić.⁴³

Satir

Političko-humoristički list. Vlasnik “Jugoslavenski list”. Uređuje uredništvo. Izlazio je u Sarajevu kao tjednik od 1921. do 1941. godine. Od 1926. godine ne izlazi kao zaseban list nego kao tjedni prilog *Jugoslavenskom listu*.⁴⁴

Večernja pošta

Političko-informativni list. Izlazio u Sarajevu svakoga radnog dana. U uredništvu i vlasništvu stalne promjene. Vlasnik konzorcij “Večernja pošta”, a glavni i odgovorni urednik, pa i vlasnik, najduže je bio Jozo Sironić. Prvi broj izišao je 1. srpnja 1921., a posljednji 21. veljače 1933.⁴⁵

41 A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 191.

42 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 90.

43 *Isto*, str. 91.

44 *Isto*, str. 90 s.

45 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 92.

Nada

List izvanjskih đaka Travničke gimnazije. Bio je to nastavak nekadašnjega lista *Travniški gjak* koji je izlazio 1906. i 1908. godine.⁴⁶ Izdavala ga je organizacija srednjoškolske katoličke omladine u Travniku od 1922. do 1928. godine.⁴⁷

Nedjelja

Katolički tjednik. Moto lista bio je: *U ovom ćeš znaku pobijediti*. Vlasnik i izdavač bio je Vrhbosanski kaptol. List je tiskan u Hrvatskoj tiskari u Sarajevu, a izlazio je od 1922. do 1925. godine. Glavni i odgovorni urednik bio je mons. Karlo Cankar. U prvom uvodniku rečeno je da će list biti “daleko od svake politike”, ali će upozoravati “naš svijet sa istinama i ljepotama naše svete katoličke vjere”. Bez obzira na ovu proklamaciju, *Nedjelja* je zabranjena upravo zbog političkih razloga.⁴⁸ Prave razloge njezine zabrane malo kasnije objašnjava *Katolički tjednik*: “Našu dragu ‘Nedjelju’ zabranile su nam vlasti, jer im se nije svidjela. Bila preveć katolička.”⁴⁹

Sarajevski športski list

Službeno glasilo Društva planinara za Bosnu i Hercegovinu, Društva prijatelja prirode i Lovačkoga društva. Urednik Ivica Koletić. List je izlazio u Sarajevu kao tjednik od 1922. do 1923. godine.⁵⁰

Sloga

Političko-informativni list. Vlasnik i urednik dr. Lazar Marković. Izlazila je jednom tjedno, a mjesto izdavanja bio je Mostar – Dubrovnik. List je tiskala Hrvatska dionička tiskara u Mostaru i “Jadran” u Dubrov-

46 A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 187.

47 *Isto*, str. 192.

48 *Isto*, str. 192; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 95.

49 Usp. I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 25.

50 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 95.

niku. Izlazio je od 1922. do 1929. godine, ito neredovito. Jedno vrijeme bio je vlasnik, izdavač i urednik Nikola P. Kojaković.⁵¹

Večernje novosti

Večernje izdanje *Jugoslavenskoga lista*. Vlasnik konzorcij “Jugoslaven-ski list”. Glavni i odgovorni urednik Ivo Stražičić. List je izlazio u Sarajevu kao dnevnik od 1922. do 1925. godine. Imao je pokatkad i ilustrirani prilog.⁵²

Hercegovački slobodni dom

Novine Hercegovačke republikanske seljačke stranke. Glavni urednik Matej Kordić, Petrov. Odgovorni urednik Matiša Mlinarević, Stipin. Vlasnik Grga Macan, Jozin. Tiskan u Hrvatskoj dioničkoj tiskari u Mostaru od 1923. do 1924. godine.⁵³

Izborni glasnik

Izborni politički list. Vlasnik i urednik dr. Ivan Pavičić. Izlazio je u Sarajevu povremeno za vrijeme izbora. Izišla četiri broja u vrijeme izbora 1923. godine.⁵⁴

Mostarski odjek

Informativno-politički list. Izlazio je tjedno 1923. godine. Odgovorni urednik bio je Miše L. Bona. Tiskan je u Hrvatskoj dioničkoj tiskari, a posljednji broj u Jugoslavenskoj tiskari u Dubrovniku.⁵⁵

51 L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 125; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 95.

52 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 96.

53 L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 125.

54 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 98.

55 L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 125.

Sarajevski izvjestitelj

List za oglašavanje. Vlasnik i izdavač Josip Grgić. Izlazio je u Sarajevu polugodišnje, 1923.-1924. godine.⁵⁶

Katolički tjednik

List za katoličku obnovu i preporod. Javlja se kao nasljednik zabranjenih listova *Nedjelja* i *Križ*. Bez obzira što je u naslovu i podnaslovu jasno istaknuto da je ovaj list isključivo katolički, već nakon prvoga broja stalno ga prati državna cenzura. U početku ga izdaje kanonik dr. Stjepan Hadrović, a poslije akademija "Regina Apostolorum" čije je interese zastupao mons. dr. Smiljan Čekada. Uređivali su ga naizmjenice: Dragutin Kamber, Smiljan Čekada,⁵⁷ Dragutin Jurić, Andrija Kordić i Franjo Kralik. Izlazio je u Sarajevu od 1925. do 1945. godine.⁵⁸

Križ

Vjersko-prosvjetni list. Kada je 1925. godine zabranjena *Nedjelja*, Vrhbosanski je kaptol odmah pokrenuo tjednik *Križ* kao njezinu zamjenu. I urednik je ostao isti, mons. Karlo Cankar. Tiskan je u Hrvatskoj tiskari u Sarajevu. Ali je već prvi broj zaplijenjen i list obustavljen.⁵⁹

Kalendar svetoga Ante

Izdavao ga je Zbor franjevačkih bogoslova "Jukić" (1926.-1932.) i uprava *Glasnika sv. Ante Padovanskog* (1933.-1945.). Izlazio je u Sarajevu, a

56 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 99.

57 Usp. Tomo VUKŠIĆ, "Katolički tjednik (1922-1945) i njegov 'ponajbolji i glavni suradnik' Čedomil Čekada", *Život u službi riječi, Čedomil Čekada, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1977.*, str. 139-158.

58 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 192 s.; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 25 s. Kod Pejanovića ima nekoliko netočnosti u vezi s ovim listom. Tako kaže da je izlazio do 1941. godine (Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 105 s.).

59 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 193; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 104; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 25.

urednici su mu bili Srećko Perić, Vitomir Jeličić, Eduard Žilić, Stanko Vujica i Bono Šapina.⁶⁰

Misijski vjesnik

List je povremeno izdavala Misijska sekcija travničkoga sjemeništa u školskoj godini 1926./1927.⁶¹

Naša domovina

Omladinska revija. List za prosvjeđivanje i opisivanje. Nastavak lista koji je s gornjim naslovom izlazio u Karlovcu od 1922. do 1926. godine. Urednik u Sarajevu bio je Jakša Kušan. Izlazio je kao mjesečnik, a u Sarajevu su izišla samo tri broja 1926. godine.⁶²

Franjevački vijesnik

Vjersko-prosvjetni list. Izdavali su ga bosanski franjevci. Uredništvo i uprava bila je u Visokom (Franjevačka klasična gimnazija). Izlazio je kao mjesečnik s dopuštenjem crkvene vlasti. Urednici su naizmjenice bili: Kazimir Ivić, Bonifacije Badrov i Gavro Gavranić. Izlazio je od 1927. do 1941. godine. Tiskan je u Hrvatskoj tiskari u Sarajevu (1927.-1931.), u Narodnoj štampariji u Beogradu (1932.-1934.) te u Štampariji Dragomira Popovića u Beogradu. I ovaj je list izrastao iz *Glasnika bosanskih i hercegovačkih franjevaca* (1887.-1888.) koji je nekoliko puta mijenjao ime. List se javlja s naslovima: *Glasnik jugoslavenskih franjevaca* (1888.-1894.), *Franjevački glasnik* (1895.-1901.), *Serafinski perivoj* (1902.-1913.), *Naša misao* (1914.-1919.), *Franjevački vijesnik* (1927.-1941.).⁶³

60 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 193 s.; A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne Srebrene...*, str. 425-428.

61 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 193; usp. *Grad na Gori...*, str. 126.

62 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 106 s.

63 Usp. A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne Srebrene...*, str. 417; A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 194; T. KRUŠEVAC, *nav. dj.*, str. 145-148; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 24.

Naše ljepote

“Revija za propagandu naših ljepota i širenje planinarstva”. Glasilo Planinarskoga društva “Romanija”. Odgovorni urednik i izdavač Josip Grgić. List je izlazio u Sarajevu kao tjednik od 1928. do 1930. godine.⁶⁴

Tercijansko kolo

List visočkih seminaraca. Izdavali su ga đaci trećega razreda Franjevačke klasične gimnazije u Visokom 1928./1929. godine.⁶⁵

Zvijezda

Literarno-zabavni đачki list. Izdavali su ga đaci Franjevačke klasične gimnazije u Visokom u školskoj godini 1928./1929. S istim nazivom kao ilustrirani mjesečnik petoškolaca Franjevačke klasične gimnazije u Visokom list je izišao i 1936./1937. godine.⁶⁶

Unutrašnje vijesti

List visočkih seminaraca. Zvao se još i *Sekstan*. Izdavali su ga đaci šestoga razreda Franjevačke klasične gimnazije u Visokom. Izlazio je povremeno.⁶⁷

Glas ferijalca

Izdavala ga je Sarajevska sekcija ferijalaca. Uređivao ga je Jakša Kušan, a izašao je u Sarajevo samo jedan broj 1930. godine.⁶⁸

64 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 114.

65 A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne Srebrene...*, str. 433; A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 195.

66 A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne Srebrene...*, str. 434; A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 194.

67 A. S. KOVAČIĆ, *Bibliografija franjevaca Bosne Srebrene...*, str. 433; A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 195.

68 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 118.

Jugoslavenska revija

Mjesečnik za kulturne probleme. Izdavali su ga i uređivali Ilija Kecmanović i Nikola Milićević. Mjesto izlaska navodi se Sarajevo – Split, a izlazio je kao mjesečnik 1930.-1931. godine.⁶⁹

Monda kuriero (Svjetski glasnik)

Ilustrirani časopis za obrt, industriju i sve grane ekonomije. Vlasnik dr. Ante Šimunković. Urednik Nikola Lisac. Izlazio je u Sarajevu na esperanto jeziku kao tjednik od 1930. do 1931. godine.⁷⁰

Katolički svijet

Imao je podnaslov: *Hrvatskom katoličkom životu*. Izdavala ga je akademija "Regina Apostolorum". Uređivali su ga dr. Čedomil Čekada, Božidar Brale i dr. Ante Livajušić. Izlazio je u Sarajevu kao ilustrirani mjesečnik od 1932. do 1941. godine. Prvi svezak posvećen je "Svetoj katoličkoj crkvi i našoj miloj Hrvatskoj domovini", a drugi Euharistijskom kongresu u Sarajevu.⁷¹

Ljiljan

List za književnost i pouku. Izdavali su ga vanjski učenici konvikta Franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu. Izlazio je šapirografirano, ito periodično od 1932. do 1933. godine.⁷²

Narod

Hrvatski dnevni list. Pokrenuo ga je nadbiskup dr. Ivan Šarić, a urednik je bio dr. Dragutin Kamber.⁷³ Izlazio je samo dva mjeseca 1932. godine.

69 *Isto*, str. 118.

70 *Isto*, str. 119.

71 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 195 s.; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 26; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 121. Pejanović pogrešno navodi da je izlazio tjedno.

72 L. ŠTITIĆ – H. DIZDAR, *nav. dj.*, str. 126; A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 195.

73 Usp. R. PERIĆ, *nav. dj.*, str. 325-329.

Kada je prvi put izašao, nadbiskup Šarić preporučio ga je svomu svećenstvu i rekao da će taj list “stajati na braniku i Crkvi i našim najljepšim kulturnim tradicijama”.⁷⁴ List je u javnosti bio toplo primljen. Ali već od prvoga dana državne su vlasti nastojale uništiti ovo djelo. To se i dogodilo. Dnevnik *Narod* prestao je izlaziti nakon dva mjeseca zbog zabrane beogradskoga režima.⁷⁵ Nemilosrdno ga je plijenila državna cenzura, čak su na udaru bili i “članci” o muhama jer je i u njima cenzor vidio opasne aluzije na državnu vlast.⁷⁶

Svijet – Sedam dana

List su uređivali dr. Marko Alaupović i dr. Čedomil Čekada. Izlazio je u Sarajevu 1932.-1934. i 1936.-1938. godine.⁷⁷

Vrela i prinosi

U nadnaslovu je stajalo: *Fontes et studia historiae Societatis Iesu in finibus Croatorum* (Zbornik za povijest isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima). Urednik je bio dr. Miroslav Vanino. Zbornik je izlazio u Sarajevu jedanput godišnje od 1932. do 1941. godine. Svrha mu je bila “objavlivanje arhivske građe kao i studija i članaka o djelovanju isusovaca u hrvatskom narodu, te hrvatskih isusovaca u drugim zemljama”.⁷⁸

Glas sviju

Informativni list, osobito za komunalna pitanja. Izdavao ga je u Sarajevu konzorcij “Glas sviju”. Izišla su samo dva broja 1933. godine. Urednik mu je bio Josip Engel.

74 Usp. “Petnaesta dekanska konferencija”, *Vrhbosna*, 5, Sarajevo, 1933., str. 101.

75 Usp. Rudimir ROTTER-PROGONSKI, “Naš jubilarac i novinarstvo”, *Vrhbosna*, 6-7, Sarajevo, 1938., str. 136.

76 R. PERIĆ, *nav. dj.*, str. 326.

77 A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 196.

78 A. S. KOVAČIĆ, “Bibliografija katoličke periodike...”, str. 195; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 24; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 119. Pejanović stavlja da je Zbornik počeo izlaziti 1930. godine.

Jutarnji glas

Informativni list. Za vlasnika i uredništvo Antun Karaman. Izlazio je u Sarajevu najprije svakoga dana osim ponedjeljka, a poslije tjedno, ito od 1. siječnja do 23. travnja 1933.⁷⁹

Stopama otaca

Almanah. Književni list izdavala je Hercegovačka franjevačka sveučilišna omladina predvođena Zborom franjevačke bogoslovne mladeži "Bakula" u Mostaru. Prvi broj izišao je školske godine 1934./35. Ukupno je do 1938. godine tiskano pet svezaka toga almanaha. Osim književnih sastava mladeži, u njemu su surađivali i neki profesori.⁸⁰

Vjesnik zavjetne crkve sv. Josipa

Informativno-službeni vjerski list. Vlasnik crkva sv. Josipa u Sarajevu. Izlazio je periodično 1934.-1945. godine. Urednik mu je bio kanonik Marko Nedić.⁸¹

Hercegovina franciscana

List za nutarnji život i veze članova Hercegovačke franjevačke provincije. Tiskan je u Hrvatskoj tiskari u Mostaru. Izlazio je od 1935. do 1944. godine. Posljednje godište posvećeno je stogodišnjici hercegovačke franjevačke provincije (1844.-1944.).⁸²

79 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 121 s.

80 Usp. www.franjevci.info, *Stopama otaca*, (12. 4. 2007.); Kovačić pogrešno navodi ime almanaha "Stopa otaca" (A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 196).

81 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 196; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 125. Pejanović pogrešno donosi da je izlazio do 1941. godine.

82 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 196; I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 23.

Vjesnik dekanije usorske

Informativno-vjerski list. Izdavao ga je župni ured u Bežlji kod Teslića. Odgovorni urednik bio je Ambrozije Benković. Izlazio je povremeno od 1935. godine.⁸³

Kulturni kurir

Književni list. Izdavala ga je 1936. godine mjesečno jedanput skupina mladih književnika u Sarajevu. Urednik mu je bio E. Treml. U uredništvu su radili: Andrija Vežić, Stefan Linger, Zvonimir Banić i Olga Majstorović.⁸⁴

Svijest

Hrvatski omladinski list. Izlazio u Sarajevu kao mjesečnik 1936. godine. Urednik mu je bio Kazimir Grulić.⁸⁵

Vjesnik župe svetoga Josipa u Gornjoj Zenici

Informativno-vjerski list. Prvi mu se broj pojavio za Josipovo 1936. godine. Koliko je izlazio, ne znamo.⁸⁶

Vrtić

Mjesečnik za dobru djecu. Izdavač: akademija "Regina Apostolorum". Urednici Franjo Kralik i Ivan Starčević. List je tiskan u Sarajevu jedanput mjesečno od 1936. do 1941. godine. Prije je izlazio u Zagrebu. Bio je namijenjen đacima osnovnih škola, ali su ga rado čitali i odrasli.⁸⁷

83 Kovačić navodi da je ovaj list izlazio do 1945. godine (A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 196), a Puljić kaže da je izlazio do 1937. godine (I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 27). Zasada ne možemo provjeriti koji je od ovih podataka točan.

84 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 129.

85 *Isto*, str. 127.

86 Puljić kaže da se ovaj list pojavio kad i *Vjesnik župe u Doboju*, tj. 1940. godine (I. PULJIĆ, *nav. dj.*, str. 27), što Kovačić demantira izjavom tamošnjega župnika da ima fotokopiju prvoga broja iz 1936. godine (A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 198).

87 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 197; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 127.

Glas omladine svetog Ante (O.S.A.)

Katolički omladinski mjesečnik. Izdavao ga je Savez omladine sv. Ante u Sarajevu od 1937. do 1941. godine. Urednik mu je bio dr. Eduard Žilić.⁸⁸

Hrvatica

Ženski ilustrirani časopis. Izdavala ga je i uređivala književnica Marija Jurić Zagorka. Izlazio je u Sarajevu periodično od 1939. do 1941. godine.⁸⁹

Vjesnik župe u Doboju

Informativno-vjerski list. Vlasnik i izdavač bio je dr. Dragutin Kamber. Izlazio je u Doboju periodično 1940. godine, a tiskan je u Slavonском Brodu.⁹⁰

Umjesto zaključka

Potkraj Prvoga svjetskog rata na jugoslavenskom teritoriju izlazilo je ukupno (svjetovnih i crkvenih) 85 listova, od toga u Bosni i Hercegovini 8, a već 1921. godine na tom istom prostoru bilo je 218 listova, od čega 25 u Bosni i Hercegovini.⁹¹ Znatan dio ovoga tiska (možda ne po broju koliko po kvaliteti) bio je katolički. Neke od tih crkvenih novina postojale su i prije Prvoga svjetskog rata, a neke su nastale u poslijeratnom razdoblju. Još i danas može se čuti kako je Sarajevo u vrijeme monarhističke Jugoslavije bilo središtem katoličkoga novinstva u hrvatskom narodu.

Želeći potvrditi novi polet na području pisane riječi, južnoslavenski su katolički biskupi okružnicom iz travnja 1920. potaknuli i preporučili svim srcem promidžbu tiska među vjernicima.⁹² Iste godine biskup Šarić, kao kapitularni vikar, šalje okružnicu vrhbosanskomu kleru gdje

88 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 197 s.; Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 130.

89 Đ. PEJANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 131.

90 A. S. KOVAČIĆ, "Bibliografija katoličke periodike...", str. 198.

91 Usp. *Nova Evropa*, 13, Zagreb, 1921., str. 496.

92 Usp. *Vrhbosna*, 9-10, Sarajevo, 1923., str. 78.

upozorava svećenstvo da je najjače oružje kojim neprijatelji vjere i Crkve u svojoj borbi protiv Kristovih načela raspolažu njihov bezbožni tisak kojim truju javni život, ubijaju vjeru u Boga i šire moralnu pokvarenost te osvajaju škole i sveučilišta, stječu političku moć, što se posebno odražava u zakonodavstvu “gdje im je prva i jedina briga, da stvaraju zakone, naperene protiv Crkve i protiv kršćanskog odgoja mladeži. Jedino sredstvo, kojim možemo ustati protiv ovih neprijatelja Crkve i kršćanskog puka, jest *dobra katolička štampa*”.⁹³

Čitajući ove natuknice o našim dnevnicima, tjednicima, mjesečnicima ili godišnjim almanasima, njih 69, lako će se steći dojam da je većina listova bila kratka daha: godinu, dvije, tri. Začuđujuće djeluje činjenica da je rijetko koji spomenuti list izlazio u punom vremenskom rasponu između dvaju ratova, od 1919. do 1941. godine, pa ni od 1920. do 1940. godine. Osim uzorne *Vrhbosne*, koja je od 1887. do 1945. godine izlazila pod različitim naslovima, najustrajniji je bio *Katolički tjednik*, od 1922. do 1945. godine. Razlozi su sigurno višestruki: uredništva, suradništva, vlasništva, financijska sredstva, čitateljstvo, državna cenzura i tako redom. Ali na ovim prostorima i države su kratka vijeka, pa kako onda ne će i periodika!

Od samoga nastanka Kraljevine SHS državne su vlasti htjele, ako ne baš potpuno onemogućiti hrvatski i katolički tisak, onda ga barem staviti pod svoju kontrolu. U tu svrhu promicano je i protežirano sokolstvo kao antiklerikalno društvo. Taj antiklerikalizam u praksi je zapravo značio antikaticizam,⁹⁴ pa i antihrvatstvo. Sokolstvo je od samoga početka ušlo u žestok boj s Katoličkom crkvom, a ne samo sa svojim konkurentom – katoličkim orlovima. Zbog toga su katolički biskupi u više navrata žestoko reagirali protiv pristupa školske ili starije katoličke mladeži u organizaciju Sokola.⁹⁵ Nažalost, bilo je katolika koji su, zbog neupućenosti, podupirali sokolsku organizaciju. Stoga je vjernicima trebalo dobro razjasniti namje-

93 Usp. Ivan ŠARIĆ, “Dan dobre štampe”, *Vrhbosna*, 9-12, Sarajevo, 1920., str. 125.

94 “Kad dakle naše Sokolstvo proglašuje, da se Sokolstvo i klerikalizam isključuju, tada to znači, da se sokolstvo i katolicizam isključuju. I naš Soko proglašuje svojom lozinkom: Dalje od Rima! Tko je katolik, taj ne može biti Soko!” (*Katolički list*, 44, Zagreb, 1920., str. 341.)

95 Usp. “Jugoslavenski katolički episkopat svojim vjernicima”, *Vrhbosna*, 9-12, Sarajevo, 1921., str. 111.

re tih društava. Dakako, ovu je zadaću imao katolički tisak pa se po novinama mogu često naći napisi koji govore o duhu sokolstva.⁹⁶

Svi su hrvatski i katolički listovi imali naglašenu cenzuru. Oni koji su iskakali iz okvira koje je zacrtao beogradski režim brzo su bili ugašeni. Usprkos tomu, uočljiv je poprilično velik broj tiskovina među Hrvatima katolicima u ono vrijeme. Ovo pogotovo valja naglasiti jer je stupanj pismenosti toga pučanstva bio veoma nizak. Ipak, s obzirom na okolnosti, slobodno se može reći da je hrvatski i katolički tisak u Bosni i Hercegovini u vrijeme monarhističke Jugoslavije držao vrlo snažnu poziciju te je odigrao veliku ulogu u očuvanju vjerničke i nacionalne svijesti Hrvata katolika.

Literatura

- ALILOVIĆ, Ivan, *Biobibliografija hrvatskih pisaca Bosne i Hercegovine do god. 1918.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.
- ALILOVIĆ, Ivan, *Biobliografija hrvatskih pisaca Bosne i Herecegovine između dvaju ratova*, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1989.
- *Grad na Gori. Almanah bogoslovskog zbora "Stadler" (1896-1926)*, Sarajevo, 1926.
- "Jugoslavenski katolički episkopat svojim vjernicima", *Vrhbosna*, 9-12, Sarajevo, 1921., str. 111.
- *Hrvatski biografski leksikon*, I.-V., Zagreb, 1983.
- *Katolički list*, 44, Zagreb, 1920., str. 341.
- KOVAČIĆ, Anto Slavko, *Bibliografija franjevacu Bosne srebrenu. Prilog povijesti hrvatske književnosti i kulture*, Svjetlost - Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine - Franjevački provincijalat "Bosne srebrenu", Sarajevo, 1991.
- KOVAČIĆ, Anto Slavko, "Bibliografija katoličke periodike u Bosni i Hercegovini do 1976.", *Nova et vetera*, 27, Sarajevo, 1977., str. 171-214.

⁹⁶ Usp. "Iz našega Orlovstva", *Katolički tjednik*, 10, Sarajevo, 1925., str. 1.

- KRUŠEVAC, Todor, *Bosansko-hercegovački listovi u XIX veku*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978.
- *Nova Evropa*, 13, Zagreb, 1921., str. 496.
- PEJANOVIĆ, Đorđe, *Štampa Bosne i Hercegovine, 1850-1941*, (ćiril.), Svjetlost, Sarajevo, 1949.
- PERIĆ, Ratko, "De viris illustribus Vrhbosanske bogoslovije", *Vrhbosanska katolička bogoslovija 1890-1990.*, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo – Bol, 1993., str. 311-347.
- "Petnaesta dekanska konferencija", *Vrhbosna*, 5, Sarajevo, 1933., str. 101.
- PULJIĆ, Ivica, "Kroz povijest katoličkog tiska u Bosni i Hercegovini", *Stoljeće Vrhbosne, 1887-1987*, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1996., str. 7-32.
- ROTTER-PROGONSKI, Rudimir, "Naš jubilarac i novinarstvo", *Vrhbosna*, 6-7, Sarajevo, 1938., str. 136.
- *Spomenica vrhbosanska, 1882.-1932.*, Sarajevo, 1932.
- ŠARIĆ, Ivan, "Dan dobre štampe", *Vrhbosna*, 9-12, Sarajevo, 1920., str. 125.
- ŠTITIĆ, Lina – DIZDAR, Hamid (sastavili), *Bibliografija knjiga i periodičnih izdanja štampanih u Hercegovini (1873-1941)*, Mostar, 1958.
- TOMIĆ, Draženko, "Kršćanska obitelj. Prikaz, mudroslovice, događajnica, I.", *Franjevačka knjižnica i arhiv u Mostaru*, Mostar, 2001.
- *Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Državna štamparija, Beograd, 1921.
- *Vjesnik*, Zagreb, 10.-11. 3. 2007., str. 27.
- *Vrhbosna*, 9-10, Sarajevo, 1923., str. 78.
- VUKŠIĆ, Tomo, "Katolički tjednik (1922-1945) i njegov 'ponajbolji i glavni suradnik' Čedomil Čekada", *Život u službi riječi, Čedomil Čekada*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1977., str. 139-158.

- VUKŠIĆ, Tomo, "Nadbiskup Ivan Šarić kao suradnik i urednik Vrhbosne", *Ivan Šarić, vrhbosanski nadbiskup*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2007., str. 179-240.
- www.franjevci.info, *Stopama otaca*, (12. 4. 2007.)
- ZOVKIĆ, Mato, "Izdavač i urednici 'Vrhbosne' od 1887. do 1945. godine", *Stoljeće Vrhbosne, 1887-1987*, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1996., str. 33-66.

Božo GOLUŽA

CROATIAN PERIODICALS IN THE TIME OF MONARCHIC YUGOSLAVIA

Summary

In the article, short review of social circumstances in monarchic Yugoslavia (1918-1941) was presented with special overview to the situation in media space of Bosnia and Herzegovina. It is easy to conclude that freedom guaranteed by the Constitution was not applied in reality. Every non-democratic society first attacks the media, so the same situation was in that country. Newspapers, which were not in fond of the regime, were supervised by the censors, and they were often closed. This article mostly pays attention to the review of the Croatian and Catholic press in the first Yugoslavia. Going quickly through it you can notice a huge number of those organs (69). All careful readers will not miss the fact that many of those papers were very shortly active. Except the state pressure, the main reasons of their short duration were financial and staff problems.

Key words: *newspapers, press, political, informative, Croatian, Catholic, religious.*